

Dijital Topluluklara Üye Olan Annelerin Stres Düzeylerinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi*

**An Analysis of Stress Levels of Mothers Who are Members of Digital Communities According to
Demographic Variables**

*Gizem Karaca Koç, Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
E-posta: karacagzm@gmail.com
Figen Paslı, Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, E-posta: fpasli@gmail.com*

Anahtar Kelimeler:

Dijital Topluluklar,
Anne, Stres

Öz

Bu çalışmanın amacı, dijital topluluklara üye olan annelerin maruz kaldıkları bilgi kirliliği ve kaynaklarının ideale ulaşmada güçlük yaratması durumunun ebeveynlik stresi üzerindeki etkisini araştırmaktır. Araştırma kapsamında internette bilgi edinmeye yoğun şekilde ihtiyaç duydukları ifade edilen erken çocukluk dönemi (0-3 yaş) ebeveynlerinin öz-yeterliliklerinin stres düzeylerine etkisini anlayabilmek amacıyla internette bilgi arama deneyimleri araştırılmış, ortaya çıkan sonuçları demografik özellikleri de göz önünde bulundurarak yorumlanmıştır. İlişkisel tarama modeli kullanılarak desenlenen araştırmanın çalışma grubunu, 0-3 yaş döneminde bulunan çocuğa sahip 364 anne oluşturmuştur. Araştırmanın verileri Aydoğan ve Özbay (2017) tarafından geliştirilen, Ebeveyn Stres Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Bulgular, annelerin internet kullanım süreleri ile stres düzeylerinin arasında ilişki bulunmadığını; kronik hastalığa sahip annelerin ve kronik hastalık tanılı çocuğu bulunan annelerin internet kullanımının ebeveyn stres düzeyini arttırdığını ortaya koymuştur.

Keywords:

Digital Communities,
Mother, Stress

Abstract

The purpose of this study is to investigate the effects of the information pollution and the sources that the mothers who are members of digital communities that were exposed to that cause the difficulty for reaching the ideal on the parental stress. In the context of the research, in order to understand the effect of self-efficacy of the early childhood (age between 0-3) period parents on their stress levels who expressed intense need for being informed through internet, their experiences of information search on internet were investigated and the results were interpreted by considering their demographic properties. The study group of the research was designed by using the relational screening survey and was consisted of 364 mothers that have children with 0-3 years of age. The data of the research was collected with the form entitled as Parent Stress Scale and the Personal Information which was developed by Aydoğan and Özbay (2017). The findings demonstrated that there is no relationship between the length of the internet usage and the stress levels of the parents. However, it was shown that the internet usage increased the parental stress levels in case of mothers with a chronic disease and mothers who have children with chronic diseases.

* Bu çalışma Dr. Öğretim Üyesi Figen Paslı'nın danışmanlığında Gizem Karaca Koç tarafından hazırlanan, yüksek lisans tezinden hazırlanmış ve Kocaeli Üniversitesi 8. Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulmuştur.

Giriş

Günümüzde ailelerin; çocuklar, sağlık ve ebeveynlik hakkında bilgiye ulaşma olanağının en kolay ve en fazla olduğu platformun internet olduğu görülmektedir. Google arama motorunda “yeni anneler için bakım rehberi” terimi girildiğinde, 48 milyondan fazla sonuç bulunduğu; arama terimi “ebeveyn ve çocuk sağlığı” kombinasyonunda yapıldığında, 12 milyondan fazla sonuç dökümüne ulaşıldığı, kaleme alınan makalelerin ise daha çok psikolojik sağlık üzerine olduğu görülmektedir (Google, 2019). Bir annenin hayatında sıradan sorunlar olarak görülen doğum, bebek hastalıkları, emzirme, göğüs ağrıları, çocukların yetiştirilmesi veya evlilik çatışmaları gibi konular binlerce üyeli Facebook anne bebek gruplarında her gün konuşulmakta; herhangi bir bilimsel geçerliliği olmayan deneyimler aracılığıyla sorunlara çare aranmaktadır.

Yeni ebeveynlerin ebeveynlik ve çocuk bakımı ile ilgili yoğun bilgi ihtiyaçları bulunmaktadır. Türkiye’de küçük çocukların birincil bakıcıları olan anneler en yaygın bilgi ihtiyacı olan ebeveynlerdir. OECD 2011 verilerine göre, kadınlar zamanlarının %22’sini çocuk bakımı aktivitesine harcarken erkeklerin zamanlarının sadece %3.5’ini bu aktiviteye harcadığı görülmektedir. Postmodern toplum yapısının etkisiyle çalışma hayatına daha yoğun katılım sağlamalarına rağmen ataerkil kabuller uyarınca ücretsiz bakım emeği sağlayıcısı olan ve çocuk bakımı için geçici süre de olsa kendini eve kapatan annelerin sosyallikten uzaklaşırken ihtiyaç duydukları desteğe ulaşmaları da kısıtlanmaktadır. Bu nedenle herhangi bir bilimsel yaklaşıma dayanmayan sağlık ya da sosyal hizmet müdahaleleri için yaratılmış olan çevrimiçi gruplarda bilgi ve sosyal desteğe ulaşım sağlayabilen anneler, bilgi eksiklerini çevrimiçi destek ile tamamlamaya çalışmaktadır. İnterneti bilgi edinmek amacıyla kullanan anneler “dijital topluluklara üye olan anneler” olarak kavramsallaştırılmıştır.

Ellett ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan araştırmada, babaların da bebeklerinin davranışlarıyla başa çıkmanın yollarını bulmak için eşleri ile birlikte interneti kullandıklarını bildirmişlerdir. Ebeveynler, Web sayfalarında tedaviler hakkında eksik veya yanlış bilgi almakta veya bebek bakımı konusundaki kaygı ve belirsizliklerinden faydalanan ürünler satın almak için çaba göstermektedir. İnternetteki kanıtlanmamış ve masraflı çözümler, zor davranışlarla savaşırken yenilikçi yaklaşımlar sağlayan ürünler ebeveynlere çok çekici gelebilmektedir. Bu sürede denenilen çözümlerin yetersizliği ve pahalı ürünlere ulaşımı kısıtlayan ekonomik yetersizlikler, artan stres düzeylerine çözüm arayan ebeveynlere farklı stres kaynakları yaratmaktadır. Ebeveynlik ile mevcut kişisel kaynaklar arasındaki uyumsuzluğun yol açtığı ebeveynlik stresi çocuğa kötü muamele riskini arttırırken; çocuğun ihtiyaçlarına yönelik gerekli dikkat ve duyarlılığı engelleyerek, hedefe yönelik davranışı bozarak ve ebeveyn-çocuk arasındaki güvenli bağlanmayı olumsuz etkileyerek çocuğun gelişimini baltalamaktadır.

Bebeklerin ilk üç yıl içerisinde sergiledikleri zor davranışlar, beslenme sorunları veya sağlık problemleri ebeveynlerin yüksek düzeyde stres yaşamalarına ve ebeveynlik becerilerine güvenlerini kaybetmelerine neden olabilir. Stres altında olan ebeveynlerin çocukları ile ilgili sorunları internete danışarak teşhis veya tedavileri için ulaştıkları

bilgilerin doğru veya güvenli olup olmadığını tespit etmeleri güçtür.

Ebeveynlerin ihtiyaç duyduğu bilgilere ulaşımını sağlamak, en iyi ve en doğru bilgilere yönlendirebilmek birinci basamak hizmet sağlayıcılarının sorumluluğundayken Türkiye’de birinci basamak sağlık hizmeti olarak konumlandırılan aile hekimleri yeni annelere ev ziyareti yapmamakta yalnızca aşıları için aile sağlığı merkezlerine davet ettikleri aile üyelerine, emzirme de dâhil olmak üzere, çocuk sağlığını ve esenliğini konu alan herhangi bir eğitim imkânı sağlamamaktadır. Koruyucu ve önleyici hizmetlere ağırlık veren Sağlık Ocakları, 2003 yılında “Sağlıkta Reform” kapsamında dönüştürülerek “Aile Sağlığı Merkezi” adını almış ve hizmet alan bireylere coğrafya kısıtlaması olmaksızın istediği doktora kayıt yaptırma hakkı tanıyan ve doktorlara tedavi ettiği hasta başına ücret ödenmesini öngören performans dayalı “Aile Hekimliği” sistemi oluşturulmuştur. Bu sisteme mensup hekimler ve hemşireler, performans kaygıları sebebiyle koruyucu ve önleyici hizmetlere zaman ayıramamaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Toplum Merkezi hizmetlerinin tüm ihtiyaç grupları için daha ulaşılabilir olması amacıyla başlattığı Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP)’in 2011 Faaliyet Raporunda: Hizmetlerin tüm ihtiyaç grupları için ulaşılabilir olması, sosyal hizmet ve yardıma ihtiyaç duyan aileye yerinde etkili ve yaygın bir hizmet verilmesi amacıyla aile sosyal destek danışmanlarının görevlendirildiği; Psikolog, Sosyolog, Sosyal Hizmet Uzmanı, Rehberlik ve Psikolojik Danışman gibi mesleklere mensup kişilerden oluşan Aile Sosyal Destek Danışmanlarının, ailelerin mevcut durumunu inceleyerek ihtiyaçlarını tespit edeceği ve sorunların çözümüne yönelik danışmanlık hizmeti yürüteceği ifade edilmektedir. Planlanan faaliyetler her ne kadar kapsamlı görünse de Sosyal Hizmet Merkezleri’nde istihdam edilen ASDEP personelleri kurumsal iş yükü sebebiyle yalnızca merkeze başvuran müracaatçılarla çalışılabilmektedir.

Kendini tekrar eden stres döngüsü içerisindeki ebeveynlere bebeklerinin sağlıklı olduğuna dair güvence vermek ve ebeveyn stresi veya çocuk istismarı komplikasyonlarını önlemeyi amaçlayan stratejileri uygulamak, çocuk sağlığı profesyonelleri ve sosyal hizmet çalışanları için kilit müdahaledir. Koruyucu ve önleyici çalışmalar kapsamında, kaynaklara ulaşım engelleri bulunan ebeveynlere hizmet ulaştırmayı amaçlayan kurumsal hizmetler ya da ev ziyaretleri istismar riskini en aza indirirken; güvenli anne ve bebek bağlanmasına destek olarak çocuğun ileriki yaşamında yüzleşeceği birçok sorunun önüne geçebilir. Bu bağlamda, sosyal hizmet çalışanlarınca birebir çalıştığı yeni annelerin stres düzeylerinin tespit edilip çözüm yollarının önerilmesi anneler ve bebeklerinin esenlik halleri açısından önem taşımaktadır.

Bu hassas süreçteki anneler, konu hakkında daha önce eğitim aldıkları varsayılan profesyoneller aracılığıyla eğitebilir ve güçlendirebilir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, mevcut hizmetlere eleştirel açıdan bakmayı sağlayacak ve koruyucu önleyici hizmetlerin önemini vurgulayacaktır. Ayrıca yeni annelerin baş etmeye çalıştığı ebeveynlik stresinin, sosyal destek ve yeterlilik hissiyle ilişkisini vurgulamanın Sosyal Hizmet Uzmanlarının yürüttükleri vakanın durumuna göre çok yönlü bir bakış açısı geliştirmelerini sağlayacağı ve Sosyal Hizmet Uzmanlarının farkındalığına katkıda

bulunmanın, anneleri bu geçiş sürecinde daha iyi donatma amacına hizmet edeceği varsayılmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

İlk çağlardan bu yana temel ihtiyaç olan iletişim günlük hayatımızdaki birçok unsur gibi günümüz teknolojisine adapte olarak farklı bir şekil almıştır. Yalnızca bilgi almayı değil; bilgi paylaşmayı ve karşılıklı etkileşimi mümkün kılan 2. nesil internet teknolojisinin (Web 2.0) kullanılmaya başlaması, sosyal medya siteleri gibi medya ortamlarında aktif olan kullanıcıların günlük etkinliklerinden daha fazlasını çevrimiçi ortamlara taşımalarını sağlamıştır (Van Dijck, 2013: 5).

İnternet ve sosyal medya platformları, coğrafi sınırlama olmaksızın birbirleriyle bağlantı kurabilen annelerin desteklenmelerini ve bilgi edinmelerini sağlayarak sosyal izolasyonla mücadele mekanizması sunmaktadır (Drentea ve Moren-Cross, 2005; Madge ve O'Connor, 2006). Anneleri birleştirmenin güçlü bir yöntemi olan internet, kadınların herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan bir araya gelerek bilgi ve deneyim paylaşımı topluluğu oluşturmalarını ve yakın çevrelerine anlatamayacakları deneyimlerini samimi bir şekilde paylaşabilmelerini sağlamaktadır (Drentea ve Moren-Cross, 2005: 921). İlgili alanyazınlar (Drentea ve Moren-Cross, 2005; Madge ve O'Connor, 2006; Edwards ve Gillies, 2011; Sarkadi ve Bremberg, 2005; Moran, Holt ve Martin, 1997; Fisher ve Landry, 2007; Nicholas ve Marden, 1998; Berkule-Silberman vd., 2010) anneden anneye teması kolaylaştıran internetin bilgi dolaşımı ve deneyim paylaşımı için bir kanal olduğunu ifade etse de, yeni anneler tarafından internetin yaygın ve sık kullanımının ortaya çıkardığı riskleri de irdelemek gerekmektedir. Sosyal medya platformları ve internet sitelerinde paylaşılan içeriklerin geleneksel medya ve türleri üzerine inşa edilmiş içerik kalitesi denetiminden yoksun olması, bilgi güvenilirliği konusunda bazı endişeleri ortaya çıkarmaktadır (Johnson ve Kaye, 2013; Metzger, Flanagin ve Medders, 2010; Rieh ve Danielson, 2007; Rieh, Kim, Yang ve St. Jean, 2010). Yeni ebeveynler; emzirme sorunları, doğum sonrası iyileşme, ebeveyn rollerine uyum sağlama, bebek sağlığı, aile ve eş ilişkileri, ruh sağlığı, çocuk bakımı ve işe geri dönüş gibi geniş bir dizi sorunla karşı karşıya kalırken, güvenilirlik şüphesi olan bilgilere erişimleri, ayrıca stres kaynağı olabilmektedir. Kırk dereceye yükselen ateş ile ilgili yapılan bir Google araması Kanser gibi birçok ağır hastalığın işareti olabileceğini bildirirken, arama yapan ebeveynin stres, karmaşa ve yoğun kaygıya maruz kalması beklenen bir sonuçtur.

Ebeveyn stresi, “ebeveynlerin yalnızca çocuk yetiştirme nedeniyle değil aynı zamanda sosyal ve çevresel koşulları, sorumlulukları ve günlük yaşamları nedeniyle yaşadığı stres” olarak tanımlanmaktadır (Woodman ve Hauser-Cram, 2013: 514). Abidin(1990) Ebeveynlik stresini, bir ebeveynin birincil rolü gereği çocuğuyla etkileşime girerken yaşadığı kronik ve duygusal bir hadise olarak tanımlar. Bireyin psikolojik altyapısının, kişilik özelliklerinin ve sosyal gelişiminin temellerinin atıldığı erken çocukluk dönemi yani 0-3 yaş arası çocukluk çağı oldukça önemlidir. 0-3 yaş döneminde sağlıklı gelişimin temelleri atılmaktadır. 0-3 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin stres altında olması çocuğun duygusal/davranışsal gelişimini olumsuz etkileyebilmekte ve ebeveyn-çocuk arasındaki bağın kurulmasında olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu araştırma

0-3 yaş dönemi ebeveynlerinin stresörlerini irdelemenin ve çözüm önerileri sunmanın sağlıklı bir nesil için önemli olduğu inancı ile kurgulanmış olup internetten bilgi edinme davranışının ebeveyn stresine etkisini ortaya koyacaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki problemlere yanıt aranmıştır.

1. 0-3 yaş dönemi ebeveynlerinin stres düzeyleri nasıldır?

2. 0-3 yaş döneminde bulunan çocuğa sahip annelerin stres düzeyleri demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

3. 0-3 yaş döneminde bulunan çocuğa sahip annelerin internetten bilgi edinme davranışları, stres düzeylerini etkilemekte midir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma; tekli ölçmeye dayalı veri toplanan, betimleyici ve niceliksel bir çalışmadır. Bu çalışmada tanımlayıcı ve açıklayıcı bilgiler elde etmek için nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın genel evrenini Attachment Parenting adlı Facebook dijital topluluğuna üye 9.680 anne oluşturmaktadır. Bu çalışmada basit tesadüfi örnekleme tekniği kullanılmıştır. %95 güven düzeyinde, %5 güven aralığında yapılan evren-örneklem hesaplamasında ulaşılması gereken örneklem sayısı 370 olarak çıkmıştır.

Bu çalışmaya;(0-3 yaş) erken çocukluk döneminde olan çocuğa sahip ve bir ebeveyn dijital topluluğu olan Attachment Parenting grubuna üye olan 372 anne katılmıştır. Araştırmada, verilerin analizlere hazırlanma sürecinde 8 katılımcı analiz dışı bırakılmış ve analizler 364 veri kaynağı ile gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada Ebeveyn Stres Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu olmak üzere iki ayrı veri toplama aracı kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Form, 0-3 yaş döneminde çocuğu bulunan dijital topluluklara üye annelere ve çocuklarına ilişkin sosyo-demografik bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

Ebeveyn Stres Ölçeği: Araştırmada annelerin stres düzeyinin belirlenmesi amacıyla, Aydoğan ve Özbay (2017) tarafından geliştirilen, Ebeveyn Stres Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 18 maddeden oluşmaktadır ve ebeveyn, ebeveyn-çocuk ilişkisi ile çocuğun özelliklerini içeren tek boyuttan oluşan bir yapıdadır. Ebeveynlik Stres Ölçeği, 0 (Hiç Tanımlamıyor), 4 (Çok iyi tanımlıyor) olmak üzere likert tipi değerlendirilen bir ölçme aracıdır. Ölçekten alınabilecek puan aralığı 0-72 arasında olup puanın yüksekliği

ebeveynlik stres düzeyini göstermektedir. Ölçek en az bir çocuğa sahip olan ilköğretim ve üzeri eğitim düzeyine sahip anne-babalara kolayca uygulanabilen bir ölçme aracıdır (Aydoğan ve Özbay, 2017).

Ebeveyn Stres Ölçeğinin geçerlilik çalışmaları 156 (50,8%) erkek ve 151 (49,2%) kadın olmak üzere yaşları 22-53 arasında olup yaş ortalamaları $X = 37.44$ ($Ss = 5.48$) olan 307 evli kişiden oluşan gruptan elde edilen verilerle yapılmıştır. Ölçeğe ilişkin yapılan uygulamanın ardından elde edilen veriler üzerinde yapı geçerliliğini incelemek üzere, açımlayıcı faktör analizi tekniğinden yararlanıldığı anlaşılmıştır. Yapılan varimax döndürme sonrasında, tek faktörlü yapının toplam varyansın %63.436'sını açıkladığı görülmüştür. Aynı zamanda açımlayıcı faktör analizinden elde edilen yapıyı test etmek üzere, doğrulayıcı faktör analizi tekniği kullanıldığı; ölçeğe ilişkin madde toplam korelasyonları ve güvenilirlik hesaplamaları için iç tutarlılık katsayısının incelendiği ve ölçeğin güvenilirlik için hesaplanan iç tutarlılık katsayısının .96 olarak bulunduğu ifade edilmiştir (Aydoğan ve Özbay, 2017). Bu çalışmada hesaplanan iç tutarlılık katsayısı .80 olarak bulunmuştur.

Toplam 18 maddeden oluşan ölçeğe ait veriler açıklayıcı faktör analizine tabii tutulmuş ve sonuçlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Verilerin Faktör Analizine Uygunluğunun İncelenmesi

KMO Örneklem ölçüm yeterliliği	0,800	
Barlett Testi	Ki-Kare	1618, 538
	Değeri	153
	S.d	0,000
	P	(0,001)

Tablo 1'deki bulgulara göre KMO katsayısı 0,800 olduğundan açıklayıcı faktör analizi için gerekli olan örneklem yeterliliği çok iyidir. Bu sebeple, araştırmadaki örnek büyüklüğü yeterlidir. Faktör analizi uygulanabilmesi için incelenmesi gereken diğer test ise Bartlett tarafından geliştirilen küresellik (sphericity) testidir (Yemez, 2016: 108). Yine Tablo 1'e göre Ki-Kare Değeri: 1618,553; $p = 0.000 < 0.05$ olduğundan taslak ölçeğe ilişkin elde edilen verilerin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışma verileriyle ölçek verileriyle yapılan analiz sonucunda öz değeri birin üzerinde olan beş bileşen olduğu saptanmıştır. Birinci bileşen bu ölçekte ölçülmeye çalışılan özelliğin %24,4'ünü, ikinci bileşen %10,9'unu, üçüncü bileşen %7,9'unu, dördüncü bileşen %7,5'ini, beşinci bileşen, %6,2'sini, toplamda ise bu ölçek ölçülmeye çalışılan özelliğin %56'sını açıklamakta olduğu sonucuna ulaşılmış ve Bu değer Kline'a göre % 40'ın üzerinde olduğundan dolayı kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. (Ceyhan ve Namlu, 2000: 77-93). Literatürde genellikle toplam açıklanan varyansın sosyal bilimler için % 60 olması gerektiği belirtilmektedir (Hair, 1995, akt: Bardakçı, 2013: 68). Hesaplanan yaklaşık % 56'lık toplam açıklanan varyans bu değere çok yakın

bir değerdir.

Verilerin Analizi

Araştırmada, görüşme tekniklerinden anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formları araştırmacı tarafından dijital ortamda dağıtılıp toplanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 0-3 yaş arası çocuğu olan annelerin sosyo-demografik durumlarının ve annelik hayatına ilişkin sorunlarının tespit edilmesini amaçlayan anket formu ve Ebeveyn Stres Ölçeği kullanılmıştır. Anketler gönüllülük ve gizlilik ilkesi esas alınarak uygulanmıştır. Anketler toplandıktan sonra veriler Excel ortamından SPSS ortamına aktarılmıştır.

SPSS üzerinde veriler analiz öncesi bazı kontrollerden geçmiştir. Buna göre hatalı ve kayıp veriler kontrol edilmiştir. Hatalı veriler düzeltilmiştir. Ardından araştırmacının değişkeni olan ebeveyn stresinin uç değerleri Box-Plot testi ile kontrol edilmiş ve ebeveyn stresi değişkenine ilişkin bulgu Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Ebeveyn stresine ilişkin box-plot sonuçları

Tablo 3. Ebeveyn stresine ilişkin betimsel istatistikler

Değişken	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	S.s	Çarpıklık	Basıklık
Ebeveyn Stresi Ölçeği	364	0	28	9.07	6.81	.804	.255

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların ebeveyn stres düzeylerinin ortalama 9.07 (S.s = 6.81) olduğu ve 0-28 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ayrıca ebeveyn stres düzeyine ilişkin çarpıklık değeri .804 ve basıklık değeri .255 olarak saptanmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1 sınırları içinde 0'a yakın olması, olması normal dağılımın varlığına kanıt olarak değerlendirilmektedir. Fakat normallik varsayımına yönelik incelemelerde betimsel yöntemlerin de diğer yöntemlerle birlikte kullanılması ve sonuçların birlikte değerlendirilmesi önerilmektedir (McKillup, 2012, akt: Demir, Saatçioğlu ve İmrol, 2016: 133) Bu kapsamda normallik analizi histogram grafiği ve Kolmogorov-Smirnov testi ile birlikte değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışmada normallik varsayımı çarpıklık ve basıklık değerlerine ek olarak Histogram grafiği ve Kolmogorov-Smirnov ile test edilmiştir. Veri setinin normallik testleri Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk testlerine bakılarak anlaşılmaktadır. Gözlem sayısı 29'dan az olduğunda Shapiro Wilks, fazla olduğunda ise Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmaktadır (Kalaycı vd., 2008: 13). Veri sayısı 364 olduğundan Kolmogorov-Smirnov testi sonucu incelenmiş olup, girişimcilik düzeyi verilerinin anlamlılık değeri 0,000 olarak elde edilmiştir. Bu değer 0,05'ten küçük olması nedeniyle verilerin normal dağılıma uygunluk göstermediği söylenebilir. Test sonucu Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Ebeveyn stres düzeyine ilişkin Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Ebeveyn stres düzeyi	,112	364	,000	,933	364	,000

Katılımcıların tamamı evlidir. Katılımcıların 25'i (%6.9) ilk ve ortaöğretim mezunu, 259'u (%71.2) üniversite ve 80'i (%21.9) lisansüstü mezundur. Katılımcıların 38'i (%10.4) memur, 110'u (%30.2) işçi, 20'si (%5.5) serbest meslek, 103'ü (%28.3) ev hanımı ve 93'ü (%25.5) diğer meslek grubundadır. Ayrıca katılımcıların 130'u (%35.7) tam zamanlı, 61'i (%16.8) kısmi zamanlı bir işte çalışırken 130'u (%47.5) ücretli bir işte çalışmamaktadır. 61 (%16.8) katılımcının kronik bir rahatsızlığı bulunurken 303 (%83.2) katılımcının kronik bir rahatsızlığı yoktur. Katılımcıların 30'unun (%8.2) çocuğunda kronik rahatsızlık bulunurken 334'ünde (%91.8) kronik bir rahatsızlık bulunmamaktadır. Ekonomik durum açısından katılımcıların 89'unun (%24.5) geliri giderden fazla, 214'ünün (%58.8) gidere göre geliri orta ve 61'inin (%16.7) geliri giderden az olduğu anlaşılmaktadır. Aile tipi açısından, katılımcıların 345'i (%94.8) çekirdek aile, 16'sı (%4.4) geniş aile ve 3'ü (%.8) parçalanmış aile tipine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcılara ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 5'de özetlenmiştir.

Tablo 5. Örneklemeye ilişkin bazı betimleyici istatistikler

Değişken	Faktör	N	%
Medeni Durum	Evli	364	100
	Bekâr	-	-
Eğitim Durumu	İlk ve Ortaöğretim	25	6.9
	Üniversite	259	71.2
	Lisansüstü	80	21.9
Meslek	Memur	38	10.4
	İşçi	110	30.2
	Serbest Meslek	20	5.5
	Ev Hanımı	103	28.3
	Diğer	93	25.5
Çalışma Durumu	Çalışmıyor	173	47.5
	Kısmi	61	16.8
	Tam Zamanlı	130	35.7
Kronik Hastalık Durumu	Evet	61	16.8
	Hayır	303	83.2
Çocuğun Kronik Hastalık Durumu	Evet	30	8.2
Ekonomik Durum	Hayır	334	91.8
	Gelir giderden fazla	89	24.5
	Gideri göre gelir orta	214	58.8
	Gelir giderden az	61	16.7
Aile Tipi	Çekirdek	345	94.8
	Geniş	16	4.4
	Parçalanmış	3	0.8
Toplam		364	100

Katılımcıların çocuk sayısına göre 276'sının (%75.8) tek, 80'inin (%22) iki, 8'inin (%2.2) 3 çocuğa sahip olduğu görülmektedir. 0-3 yaş dönemindeki çocuk sayısına bakıldığında 322'sinin (%88.5) bir, 42'sinin (%11.5) iki çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların 221'i (%60.7) 0-3 yaş dönemindeki çocuğu için destek alırken 143'ü (%39.3) destek almamaktadır. Katılımcıların çocukları ile ilgili betimsel istatistikleri Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Çocuk ile İlgili Betimleyici İstatistikler

Değişken	Faktör	N	%
Çocuk Sayısı	1	276	75.8
	2	80	22
	3	8	2.2
	4 ve üstü	-	-
0-3 Yaş Dönemindeki Çocuk Sayısı	1	322	88.5
	2	42	11.5
	3	-	-
	4 ve üstü	-	-
0-3 Yaş Dönemindeki Çocuk için Destek Alma Durumu	Evet	221	60.7
	Hayır	143	39.3
Toplam		364	100

Katılımcıların internet kullanımlarına ilişkin betimsel istatistiklerine göre katılımcıların 78'i (%21.4) internette 1 veya daha az süre, 138'i (%37.9) 2 saat, 70'i (%19.2) 3 saat, 78'i (%21.4) 4 saat ve daha fazla süre vakit geçirdiği görülmektedir. Ayrıca katılımcıların 89'u (%24.5) ebeveyn olduktan sonra internette geçirilen sürenin 89'u (%24.5) arttığını, 198'i (%54.4) azaldığını, 77'si (%21.2) aynı kaldığını belirtmiştir. Ebeveynlik konusunda sosyal medya platformlarından ise 86'sı (%23.6) Facebook, 213'ü (%58.5) Instagram, 7'si (%1.9) Twitter, 6'sı (%1.6) Blog Siteleri, 18'i (%4.9) Youtube kullanmaktadır. Katılımcıların 287'si (%78.8) Instagram, Youtube ve Blog sitelerinde paylaşım yapan anneleri takip ederken 77'si (%21.2) ise takip etmemektedir. Katılımcıların 159'u (%43.7) internet üzerinden edinilen bilgileri güvenli bulurken 17'si (%4.7) güvenli bulmadığını, 188'i (%51.6) ise kararsız olduğunu bildirmiştir. İnternet ile ilgili betimleyici istatistikler Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. İnternet ile ilgili betimleyici istatistikler

Değişken	Faktör	N	%
İnternette Günlük Geçirilen Süre	1 veya daha az	78	21,4
	2 saat	138	37,9
	3 saat	70	19,2
	4 saat ve daha üstü	78	21,4
Ebeveyn Olduktan Sonra İnternette Geçirilen Süre	Arttı	89	24,5
	Azaldı	198	54,4
	Aynı Kaldı	77	21,2
Ebeveynlik Konusunda Kullanılan Sosyal Medya Platformları	Facebook	86	23,6
	İnstagram	213	58,5
	Twitter	7	1,9
	Blog Siteleri	6	1,6
	Youtube	18	4,9
Facebook Ebeveyn Gruplarından Edinilen Arkadaşlarla Yüz Yüze Görüşme Durumu	Ebeveynlik Web Siteleri	34	9,3
	Evet	80	22
Instagram, Youtube ve Blog Sitelerinde Paylaşım Yapan Anneleri Takip Etme Durumu	Hayır	215	59,1
	Cevaplanmamış	69	19
İnternet Üzerinden Edindiğiniz Bilgilerin Güvenli Bulunma Durumu	Evet	287	78,8
	Hayır	77	21,2
Toplam	Evet	159	43,7
	Hayır	17	4,7
	Kararsızım	188	51,6
		364	100

Ebeveynlik deneyimi ile birlikte çocuk konusunda bilgi edinme ihtiyaç alanları ile ilgili yöneltilen soruya; katılımcıların 181'i (%49.7) çocuğun fiziksel bakımı, 255'i (%15.6) emzirme, 311'i (%19) beslenme-ek gıda, 227'si (%13.9) çatışma çözme, 213'ü (%13) sağlık, 222'si (%13.6) psikoloji, 215'i (%13.2) uyku sorunları ve 10'u (%.6) diğer olarak cevap vermiştir. Çocuğun bakımında yardımcı olan kişilerin 138'i (%35.8) eş, 106'sı (%27.5) çocuğun anneanesi, 50'si (%13) çocuğun babaanesi, 4'ü (%1) akraba, 46'sı (%11.9) gündüzlü bakıcı, 8'i (%2.1) yatılı bakıcı, 18'i (%4.7) kreş ve 15'i (%3.9) diğer olduğu görülmektedir. Facebook ebeveyn gruplarının kullanım amaçlarına bakıldığında, 322'sinin (%50.1) bilgi edinme, 26'sının (%4) arkadaş edinme, 254'ünün (%39.5) bilgi ve deneyim paylaşımı, 36'sının (%5.6) eğlence, 5'inin (%0.8) ise diğer amaçlar olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlik ve çocuk ile ilgili diğer betimleyici istatistikler Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Ebeveynlik ve çocuk konusundaki betimleyici istatistikler

Değişken	Faktör	N	%
Ebeveynlik Deneyimi ile Birlikte Çocuk konusunda Bilgi Edinmede İhtiyaç Alanları*	Çocuğun Fiziksel Bakımı	181	11,1
	Emzirme	255	15,6
	Beslenme- Ek Gıda	311	19
	Çatışma Çözme	227	13,9
	Sağlık	213	13
	Psikoloji	222	13,6
	Uyku Sorunları	215	13,2
	Diğer	10	,6
Toplam		1634	100
Çocuğun Bakımında Yardımcı Kişiler*	Eş	138	35,8
	Çocuğun Anneanesi	106	27,5
	Çocuğun Babaanesi	50	13
	Akraba	4	1
	Gündüzlü Bakıcı	46	11,9
	Yatılı Bakıcı	8	2,1
	Kreş	18	4,7
	Diğer	15	3,9
Toplam		370	100
Facebook Ebeveyn Gruplarını Kullanım Amaçları*	Bilgi Edinme	322	50,1
	Arkadaş Edinme	26	4
	Bilgi ve Deneyim Paylaşımı	254	39,5
	Eğlence	36	5,6
	Diğer	5	,8
Toplam		643	100

* Verilen cevaplar çoklu yanıt olduğundan toplamaları %100'ü geçmektedir.

Bulgular

Dijital topluluklara üye olan annelerin ebeveyn stresi düzeylerinin yaş, kronik hastalığa sahip olma, kronik hastalığı bulunan bir çocuğa sahip olma, 0-3 yaş grubu çocuk sayısı, 0-3 yaş grubundaki çocuğa bakım desteği ve Instagram, Youtube ve blog sitelerinde paylaşım yapma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği Mann-Whitney U testi ile incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 9’ da sunulmuştur.

Tablo 9. Mann-Whitney U Testi ile incelenen istatistikler

Değişken	Faktör	N	Sıra		U	p
			Ortalaması	Toplamı		
Yaş	17-29	86	184.47	15864	11785	.843*
	30-59	278	181.89	50566		
Kronik hastalığa sahip olma	Evet	61	215.05	13118	7256	.008*
	Hayır	303	175.95	53312		
Kronik bir hastalığı olan çocuğa sahip olma durumu	Evet	30	234.20	7029	3456	.005*
	Hayır	334	177.85	59401		
0-3 yaş grubu çocuk sayısı	1 çocuk	322	180.56	58139	6136	.328*
	2 çocuk	42	197.40	8291		
0-3 yaş grubundaki çocuğa bakım desteği	Evet	221	178.38	39422	14891	.352*
	Hayır	143	188.87	27008		
Instagram, Youtube ve Blog sitelerinde paylaşım yapan anneleri takip etme durumu	Evet	287	181.43	52069.50	10741.50	.707*
	Hayır	77	186.50	14360.50		

*p < .05

Tablo 9 incelendiğinde, kronik hastalığa sahip olan ve olmayan dijital topluluklara üye olan annelerin ve kronik hastalık tanısı alan çocuğa sahip annelerin ebeveyn stresi düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterdiği ve anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Buna ek olarak dijital topluluklara üye olan annelerin ebeveyn stresi düzeylerinin yaş, 0-3 yaş grubu çocuk sayısı, 0-3 yaş grubundaki çocuğa bakım desteği ve Instagram, Youtube ve blog sitelerinde paylaşım yapma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır.

Dijital topluluklara üye olan annelerin ebeveyn stresi düzeylerinin Dijital topluluklara üye olan annelerin ebeveyn stres düzeylerinin eğitim düzeyi, ekonomik durum, meslek, çalışma durumu, çocuk sayısı, çocuğun bakımında destek veren kişi sayısı, günlük internet kullanım süresi, ebeveyn olduktan sonra günlük internet kullanım süresi durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği Kruskal-Wallis testi ile incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Kruskal-Wallis Testi ile incelenen istatistikler

Değişken	Faktör	N	Sıra		sd	Ki Kare	P	Anlamlı Fark
			Ortalaması					
Eğitim düzeyi	İlk ve Ortaöğretim	25	184.16		2	5.329	.070*	---
	Üniversite	259	189.69					
	Lisansüstü	80	158.69					
Ekonomik durum	Gelir giderden az	61	199.48		2	2.004	.367*	---
	Gelir giderden fazla	89	176.25					
	Gelir gidere göre orta	214	180.26					

Meslek	Serbest meslek	38	169.30	4	3.262	.515*	---
	Memur	110	191.69				
	İşçi	20	191.38				
	Ev Hanımı	103	187.61				
	Diğer	93	169.45				
Çalışma durumu	Çalışmıyor	173	189.77	2	2.562	.278*	---
	Düzensiz Çalışıyor	61	186.93				
	Tam Gün	130	170.75				
Çocuk sayısı	1	276	175.85	2	4.606	.100*	---
	2	80	202.71				
	3	8	209.81				
Çocuğun bakımında destek veren kişi sayısı	0	97	181.90	3	.736	.865*	---
	1	176	181.82				
	2	68	189.79				
	3 ve üzeri kişi	23	18.67				
Günlük internet kullanım süresi	1 saatten az	78	183.54	3	2.256	.521*	---
	2	138	175.64				
	3	70	198.34				
	4	78	179.38				
Ebeveyn olduktan sonra günlük internet kullanımı	Azaldı	198	178.95	2	2.436	.296*	---
	Aynı kaldı	77	174.51				
	Arttı	89	197.30				

p > .05

Dijital topluluklara üye olan annelerin ebeveyn stres düzeylerinin eğitim düzeyi, ekonomik durum, meslek, çalışma durumu, çocuk sayısı, çocuğun bakımında destek veren kişi sayısı, günlük internet kullanım süresi, ebeveyn olduktan sonra günlük internet kullanım süresi durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır.

Tartışma

Toplumsal olarak bakım rolünü sessizce üstlenmekle yükümlü kılınan kadınların annelik rolleri sürecinde yaşadıkları stresi ortaya koymak amacıyla, bu araştırma anneler ile kurgulanmıştır. Dünya literatüründeki örneklere bakıldığında mevcut araştırmaların kayda değer bir kısmının anneler üzerinde uygulandığı; ebeveyn kavramını kullanarak gönüllü anne ve babalara ulaşım sağlayan araştırmacıların ise araştırmanın uygulandığı sanal ortamlarda aktif üye olan babaların da mevcut olmasına rağmen, annelerin katılımının daha yoğun olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Araştırmada sosyal desteğe en çok ihtiyaçları olan dönem olduğu varsayımıyla yalnızca 0-3 yaş dönemi çocuğa sahip annelere odaklanılmıştır.

Araştırma, araştırmaya katılan 0-3 yaş aralığında çocuğa sahip annelerin yaş ortalamalarının 33 olduğunun tespitiyle 276 katılımcının tek çocuk sahibi olması durumu birlikte değerlendirildiğinde, çocuk sahibi olma yaşının ilerlediği savı doğrulanmaktadır. 339 annenin üniversite ve üzeri eğitim seviyesine sahip olması, çocuk sahibi olma yaşının,

eğitim düzeyiyle doğru orantılı olabileceğini göstermektedir.

Dijital topluluklara üye olan annelerin stres düzeylerinin, incelenen demografik etkenlere göre (yaş, eğitim düzeyi, ekonomik koşullar, çocuk sayısı) herhangi bir değişiklik göstermemesi; internet aracılığıyla veya fiilen okuyup araştıran ebeveynlerin deneyim eksikliklerini bilgi edinerek tamamladıklarını göstermektedir. Ellison ve arkadaşları tarafından (2007) sosyal medya kullanımının faydalarının incelendiği araştırmada, sosyal ağlar yardımıyla kurulan zayıf bağların bilgi ve yeni bir bakış açısı sağlamada faydalı olduğu; Rothbaum ve arkadaşları (2008)'nin, çocukları hakkında internet üzerinden bilgi edinen ebeveynlerle yaptıkları çalışmada ebeveynlerin, farklı gelişim aşamalarında çevrimiçi ebeveynlik topluluklarını ihtiyaçlarına yönelik sürekli bir bilgi kaynağı olarak kullandıkları ifade edilmiştir.

Araştırmaya katılan gönüllü annelerin 30'u çocuklarının bir kronik hastalığa sahip olduğunu ifade etmiştir. Tanılı kronik hastalığa sahip çocukları bulunan annelerin ebeveyn stres düzeylerinin anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yıldırım Doğru ve Arslan(2008)'in engelli çocuğa sahip annelerin kaygı düzeylerini araştırdıkları çalışmada ve Kadan, Durualp ve Kaytez (2015) tarafından engelli çocuğa sahip ailelerin stres düzeylerinin incelendiği araştırmada da kronik hastalığın ebeveyn stres düzeyini olumsuz etkilediği doğrultusunda sonuç elde edilmiştir. Araştırmanın mevcut sonucu, kronik hastalık tanısı alan çocuğa sahip ebeveynlerin internetten bilgi arama davranışlarının ebeveyn stres düzeyini olumlu yönde etkilemediğini göstermektedir. Çocuklarına süregelen hastalık tanısının konmasıyla kaygı düzeyi artan ebeveynler, interneti sağlık araması için yoğunlukla kullanmakta ve bilimsel kaynağı olan ya da olmayan birçok veriye ulaşmaktadır (Fisher ve Landry, 2007; Nicholas ve Marden, 1998; Berkule-Silberman, Dreyer, Huberman, Klass, Mendelsohn ve diğerleri, 2010). Edindikleri bilgilerin doğruluğunu tartabilecek bilgi birikimine sahip olmamaları, mevcut durumu daha da olumsuz olarak algılamalarına sebep olabileceği ve stres düzeylerini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Katılım sağlayan annelerden 61'inin kronik hastalığı bulunduğu ve tanılı kronik hastalığa sahip ebeveynlerin stres düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer çalışmalar kronik hastalığa sahip olma durumunun stres düzeyini arttırdığını ve kronik hastalığı bulunan ebeveynlere sahip çocukların da anne ve babalarıyla benzer deneyimler yaşadıklarını göstermektedir (Pedersen ve Revenson, 2005; Sieh ve ark., 2012). Bu deneyimler çocukların baş etme becerisini geliştirip zorlayıcı yaşam olaylarına dayanıklılık göstermelerini sağlarken aynı zamanda çocukların ruh sağlığını tehdit eden olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Kronik hastalığa sahip ebeveynleri bulunan çocuklar ile yapılan çalışmalarda; çocukluk dönemlerini zor ve stresli geçirdikleri, ergenlik döneminde sıklıkla depresyon tanısı aldıkları, davranışsal problemler ve sosyal izolasyon yaşadıkları saptanmıştır(O'Connell, 2008; Mowbray ve ark., 2004). Grup içeriğinde "hastalık" anahtar kelimesiyle yapılan arama sonucu çıkan paylaşımlarda, kronik hastalığa sahip ebeveynlerin sıklıkla ölüm korkusundan bahsettikleri ve çocuklarına yeterli bakımı veremeyecekleri konusunda kaygılandıkları görülmektedir. Paylaşılan postların altında benzer deneyimleri yaşayan ebeveynler de deneyimlerini aktarmakta ve çeşitli önerilerde

bulunmaktadır. Önerilerin bir kısmı bir uzmandan psikolojik destek alınması yönüyle yoğun bir kısmının herhangi bir bilimsel/profesyonel dayanağı olmadığı görülmüştür. Kuramsal kısımda da değinildiği üzere bu durum risk oluşturmaktadır.

Katılımcıların 221'inin (%60,7) 0-3 yaş dönemindeki çocuğunun bakımı için destek alırken 143'ünün (%39,3) destek almadığı bilgisi ortaya çıkmıştır. Bakım desteği aldığını belirten katılımcılar, 0-3 yaş döneminde bulunan çocuklarının bakımında eşinin, çocuğun anneannesinin, çocuğun babaannesinin, akrabasının, gündüzlü çocuk bakıcısının, yatılı bakıcının, kreşin ve diğer kişilerin destek olduğunu belirtmiştir. Birden fazla şikkın işaretlenebildiği soruda bakım desteği ile stres düzeyi arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Bakım desteği alınan kişi sayısı için ayrı bir inceleme yapılması uygun görülmüş fakat destek oranının da stres düzeyi üzerinde etkisinin anlamlı düzeyde olmadığı tekrar saptanmıştır. Çocuk bakımında destek almama durumunun ebeveyn stresine etkisi her ne kadar çocuğun özellikleriyle ilintili olsa da bu sonuç ebeveynlerin bakım sorumluluğunu bağımsız olarak alma konusunda kendisini yeterli hissettiğini; internet veya benzeri araştırma ortamlarından edindikleri bilgilerin kendilerini yeterli hissetmelerinde olumlu etki sağladığını, aynı zamanda internet kullanımı sayesinde paylaştıkları deneyimler sayesinde yalnız hissetmediklerini göstermektedir.

İnternet kullanım süreleri ile ilgili sonuçlarda yapılan incelemede; gün içerisinde 2 saat ve daha fazla internet kullandığını belirten 286 katılımcının çocuk bakımı ile ilgili bilgi ihtiyaçlarını yoğunlukla internet üzerinden karşıladıkları anlaşılmaktadır. Yine birden fazla seçenek işaretlenebilen soruda, katılımcı annelerin 322'si interneti bilgi edinme amacıyla, 254'ü ise bilgi ve deneyim paylaşımı amacıyla kullandığını belirtmiştir. Ebeveynlik deneyimi ile birlikte çocuk konusunda bilgi edinmede ihtiyaç alanlarının sorulduğu ve birden fazla şikkın işaretlenebildiği soruya verilen cevaplara istinaden, tüm ebeveynlerin bir veya birden fazla sorun alanında internetten bilgi edinme yolunu seçtikleri doğrulanmaktadır. İncelenen oranlar doğrultusunda en yoğun bilgi ihtiyacı duyulan alanın beslenme ve emzirme olduğu kanaatine varılmıştır. Ana hipotezi inceleyen bu soru ile annelerin ebeveynlik stresi puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Elde edilen sonuç, internetten bilgi edinme davranışının ebeveyn stresi üzerinde olumlu bir etkisinin bulunduğunu göstermektedir. Ankete gönüllü katılan aktif internet kullanıcısı annelerin ebeveynlik stres puanlarının genel itibariyle düşük seviyede olması da aynı sonucu doğrulamaktadır. İnterneti aktif kullanan katılımcı annelerin 205'i, internetten edinilen bilgileri doğru bulmadığını veya bilgi doğruluğu konusunda kararsız olduklarını belirtmiş olmaları dikkat çekicidir. Bilgilerin doğruluğundan emin olmama oranı yüksek olmasına rağmen stres düzeyinin düşük olması, deneyim paylaşımı ve internetin sosyal destek rolü ile açıklanabilirken aynı zamanda ankete katılan annelerin, soruları grubun genel bakış açısından etkilenerik yanıtlamış olma ihtimalini de akla getirmektedir.

Katılımcıların internet kullanım süreleri ile ilgili yapılan incelemede 89'u (%24,5) çocuklarının doğumundan sonra internet kullanımının arttığını, 198'i (%54,4) azaldığını, 77'si (%21,2) ise aynı kaldığını belirtmiştir. İnternet kullanım sürelerindeki değişim ile

ebeveyn stresi üzerinde anlamlı bir ilişki bulunamamış olup mevcut sonuç internetten bilgi edinme davranışının yoğunluğunun stres üzerinde herhangi bir olumsuz etkiye yol açmadığını göstermekte ve internetin stres üzerine olan olumlu etkisini tekrar doğrulamaktadır. Öte yandan mevcut sonuç, anketi cevaplayan annelerin üye oldukları Attachment Parenting grubunun genel bakış açısı doğrultusunda yanıt verme ihtimallerini de düşündürmektedir. Bir toplumsal grubun oluşması ve varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan grup bilinci, her ne kadar sanal olsa da araştırmanın yürütüldüğü dijital topluluk içinde geçerlidir. Birlik hissi ya da grup bilinci, üyelerin grubun temsil ettiği bütüne psikolojik yönden katılımları ile mümkündür. Attachment Parenting grubunu benzerlerinden ayıran özellikler, grubun oluşumunu sağlayan grup yöneticilerinin ortaya koyduğu ve katılım koşulu olarak öne sürdüğü bir takım davranış örüntüleriyle oluşmuştur. Araştırmanın yürütüldüğü grup yöneticileri koşulsuz sevgiyi, güvenli bağlanmayı, öfke kontrolünü benimsediklerini ve çocuk haklarını şiddetle savduklarını çeşitli paylaşımlar üzerinde tekrar tekrar belirtmektedir. Katılımcı anneler, mevcut gruba aidiyet hissederek grup içerisinde varlıklarını sürdürürken aynı zamanda grubun geçerli kabul edilen değer hükümlerini benimsemek mecburiyetinde hissedebilir. Bahsi geçen grup bilincinin anketin sonuçlarını etkileyebileceği düşünülmektedir.

Katılımcılardan 237'si, (Instagram, YouTube) vlog ve blog sitelerini bilgi edinme amacıyla kullandıklarını ifade etmektedir. Ayrıca katılımcıların bilgi edinme amacıyla en yoğun kullandıkları sosyal medya platformunun Instagram olduğu saptanmıştır. Vlog ve Blog sitelerinde aktif kullanıcı olan ebeveynlerin pahalı çocuk ürünlerinin tanıtımı yapmaları ve herhangi bir bilimsel veriye dayanmayan ebeveynlik uygulamaları konusunda bilgi veriyor olmaları sebebiyle takipçi annelerin stres düzeylerini olumsuz etkileyebileceği varsayımında bulunulduysa da Youtube ve Blog sitelerinde paylaşım yapan anneleri takip eden ve etmeyen dijital topluluk üyesi annelerin ebeveyn stresi düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Mevcut sonucun katılım sağlayan ebeveynlerin yüksek oranda söz konusu siteleri takip ediyor olmaları ve genel ebeveyn stres puanlarının düşük olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öneriler

Bu araştırmada, erken çocukluk (0-3 yaş) döneminde çocuğu bulunan annelerin yaşadığı stres ile çevrimiçi deneyimleri arasındaki ilişki belirlenmiştir. Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da çeşitli sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, 0-3 yaş döneminde bulunan çocuğa sahip annelerin stres düzeyleri belirlenirken ailenin en önemli bir diğer bireyi olan babalardan veri toplanamamıştır. Söz konusu Facebook ebeveyn grubunun aktif üyelerinin yoğunlukla anneler olması ve ulusal-uluslararası literatürün, ataerkil bakış açısına uyumlu bir şekilde, annelerin internet kullanımlarını konu almasıdır. İki ebeveyn den de veri toplanması halinde anne-babaların stres düzeyleri ve çevrimiçi davranışları birbirleriyle karşılaştırılarak dikkat çekici sonuçlar elde edilip toplumsal cinsiyet rolleri göz önünde bulundurularak sunulacak hizmetlere ilişkin destekleyici bir yol haritası oluşturulabilir. Özellikle son yıllarda araştırmalara daha sık konu olduğu üzere, çocuk yetiştirme sürecine baba katılımının gelişim üzerindeki olumlu etkileri göz önünde bulundurulduğunda; her iki ebeveyni de konu alan kapsamlı

bir araştırmanın ebeveynlerin iyilik hali olduğu kadar çocuk gelişimine ilişkin de önemli ipuçları sağlayacağını düşünmek mümkündür. Bu nedenle, ileri araştırmalarda annelerin yanı sıra babaların da stres düzeyleri ve çevrimiçi davranışlarının karşılaştırılmalı şekilde incelenmesi önerilmektedir.

İkinci sınırlılık ise araştırmanın uygulandığı Facebook ebeveyn grubu olan Attachment Parenting grubunun savunduğu görüşleri benimseyerek grup içerisindeki varlığını sürdüren annelerin, araştırmaya katılım sürecinde sorulan soruları genel atmosferin etkisinde kalarak yanıtlamış olma durumudur. Gruba üye olan ebeveynlerin kabul ettikleri varsayılan grup kurallarının içerisinde “grubun Attachment Parenting (şefkatli ebeveynlik) yaklaşımını benimseyen ebeveynlerin deneyim paylaşabilmeleri için güvenli bir ortam oluşturmak amacıyla kurulduğu” ve “grup içerisinde ödül-ceza veya çocukların fiziksel ve duygusal istismarına sebep olacağı düşünülen diğer Attachment Parenting yaklaşımı tarafından yanlış bulunan ebeveynlik uygulamalarının önerilmesinin mümkün olmadığı; bu tür öneriler yapan üyelerin uyarılacağı, tavsiyelerinde ısrarcı olan ebeveynlerin ise gruptan çıkarılacağı” ifade edilmektedir. Gruba üyeliğin ön koşulu olarak sunulan kuralların verdiği ana mesaj değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan annelerin taraflı yanıt verme durumunun söz konusu olabileceği ve araştırmada kullanılan ebeveyn stres ölçeğinin genel puan aralığının bu nedenle düşük olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ölçek içerisinde yeni annelerin maruz kalmaları muhtemel olan stresörlere ilişkin maddeler bulunmasına rağmen stres puanlarının düşük olması tezat oluşturmaktadır. Örneğin bakım desteği ile ebeveyn stresi arasında ilişki olmaması durumu, grup içerisindeki paylaşımlar ve birçok annenin sıklıkla kendilerine zaman ayıramadıkları doğrultusundaki yakınmalarıyla birlikte incelendiğinde, çelişkili bulunmuştur. Grup içerisinde paylaşım yapan annelerden biri olan A.C.’nin yaptığı paylaşım anlatılmak istenen net bir şekilde ifade etmektedir. A.C.: “39 aylık, 17 aylık ve 50 günlük üç çocuğu olduğunu; haftada bir gün çalıştığını, yıllardır anne olduğunu ve annelikten yorulduğunu, kendine vakit ayırmak istediğini, çocuklar dışında sadece kendiyile ilgili bir alan talep ettiğini” belirtmiş ve yorumlarda bakım desteği almasının önerildiği görülmüştür. Stres puanları ile mevcut durum arasındaki çelişki ancak grubun genel iklimine uyum psikolojisi ile açıklanabilir. Mevzubahis bilgiler ışığında, benzer bir araştırmanın farklı görüşlere sahip gruplar içerisinde karşılaştırmalı olarak uygulanması önerilmektedir. Ayrıca ankete katılım sağlayan gönüllü annelerin eğitim düzeylerinin ve ekonomik refah seviyelerinin yüksek olması, stres düzeylerini de etkileyen bir husus olarak değerlendirilmiş olup ileriki dönemlerde uygulanacak araştırmalarda gelir düzeyinin ve eğitim seviyesinin düzenli dağılım göstermesi farklı sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Dijital topluluklar ve sosyal medya, uzun yıllardır aktif bir şekilde kullanılıyor olmasına rağmen Türkiye’de literatüre yeni yeni konu olmakta ve ebeveynlerin internet kullanım deneyimlerini konu alan sınırlı sayıda araştırmanın mevcut olduğu görülmektedir. Mevcut sanal medya araştırmalarının çoğunlukla ergen bireyleri konu alması sebebiyle geçmiş yıllarda yapılan araştırmalarla karşılaştırma yapılamamıştır. Araştırma sonuçlarının karşılaştırmalı şekilde incelenebilmesi için konu hakkında kapsamlı araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Araştırmada, ebeveyn stresi ile anne ve çocukların kronik hastalıklarının ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulgu; pek çok kaynakta önemle vurgulanmakla birlikte, uygulamadaki yetersizlikler kronik hastalığı veya engeli olan çocuğa sahip anne babalara ve kronik hastalık tanılı ebeveynlere yeterli desteğin ulaştırılamamasına neden olabilmektedir. Facebook dijital ebeveyn topluluklarında; Türk kültüründe yer alan dayanışma alışkanlıklarının etkisiyle kurulan destek ağı, ebeveyn stresörleri üzerinde olumlu etki yaratsa da ebeveynin ve/veya çocuğun ilk defa tanıldığı durumlarda ve geçiş dönemlerinde aileye verilecek desteklerin kurumsal yollarla, planlı ve düzenli bir şekilde sunulması; annenin daha az stres yaşamasını sağlayabilir. Dolayısıyla da ilk basamak sağlık kurumları ve Sosyal Hizmet kurumları tarafından ailelere sağlanacak sistematik psikososyal desteklerle ilgili çalışmaların yürütülmesi yararlı olacaktır. Bu çerçevede koruyucu ve önleyici çalışmalar dahilinde sunulan yerinden hizmetler ve planlanan ev ziyaretleriyle doktorlar, hemşireler ve sosyal hizmet görevlileriyle ilgili ailelerin daha sık bir araya gelmeleri sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Abidin, R. R. (1990). Introduction to the special issue: The stresses of parenting. *Journal of clinical child psychology*, 19(4), 298-301.
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2016 Yılı Faaliyet Raporu. (2016). 13.05.2019 tarihinde <https://www.ailecalisma.gov.tr/Uploads/sgb/uploads/pages/arge-raporlar/2016-yili-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı
- Aydoğan D. ve Özbay Y. (2017). Ebeveynlik stres ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, s. 24-38.
- Berkule-Silberman, S. B., Dreyer, B. P., Huberman, H. S., Klass, P. E., ve Mendelsohn, A. L. (2010). Sources of parenting information in low SES mothers. *Clinical Pediatrics*, 49(6), 560-568.
- Bardakçı, S. (2013), İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Sınıf İçi Etkinlik Ölçeği Geliştirilmesi, Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışması: Sivas İli Uygulaması. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
- Ceyhan, E., Namlu A.G. (2000). Bilgisayar Kaygı Ölçeği (BKÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), s.77-93.
- Demir, E., Saatçioğlu, Ö. ve İmrol, F. (2016). Uluslararası dergilerde yayımlanan eğitim araştırmalarının normallik varsayımları açısından incelenmesi. *Current Research in Education*, 2(3), 130-148.
- Doğru S., Sunay Y. ve Arslan E. (2008). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyi ile durumluluk kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 543-553.
- Drenea, P. ve Moren-Cross, J. L. (2005). Social capital and social support on the web: the case of an internet mother site. *Sociology of health & illness*, 27(7), 920-943.
- Edwards, R. ve Gillies, V. (2011). Clients or consumers, commonplace or pioneers? Navigating the contemporary class politics of family, parenting skills and education. *Ethics and Education*, 6(2), 141-154.
- Ellet, M.L.C, Appleton, M. M, ve Sloan, R.S. (2009). Out of the abyss of colic: a view trough the fathers' eyes. *MCN:The American Journal of Maternal/Child Nursing*,

34(3), 164-171.

Ellison, N. B., Steinfield, C. ve Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook friends: Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer -Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.

Fisher K.E, Landry C. F. (2007). "Understanding the Information Behavior of Stay-at-Home Mothers Through Affect." Şu kitapta: Nahl, D. ve Bilal D. *Information and Emotion The Emergent Affective Paradigm in Information Behavior Research and Theory*. Medford, New Jersey: Information Today Inc, 211-233.

Google. (2019). 02.02.2019 tarihinde https://www.google.com/search?q=yeni+anneler+i%C3%A7in+bak%C4%B1m+rehberi&rlz=1C1GTPM_trTR827TR827&oq=yeni+anneler+&aqs=chrome.1.69i57j35i39j0l4.3566j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8 adresinden alındı

Johnson, T. J. ve Kaye, B. K. (2013). The dark side of the boon? Credibility, selective exposure and the proliferation of online sources of political information. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1862-1871.

Kalaycı, Ş. (Ed.) (2006). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım

Kaytez, N., Durualp, E., ve Kadan, G. (2015). Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 197-214.

Madge, C. ve O'connor, H. (2006). Parenting gone wired: empowerment of new mothers on the internet? *Social & Cultural Geography*, 7(2), 199-220.

Metzger, M. J., Flanagin, A. J. ve Medders, R. B. . (2010). Social and heuristic approaches to credibility evaluation online. *Journal of communication*, 60(3), 413-439.

Moran, C., Holt, V. ve Martin, D. (1997). What do women want to know after childbirth? *Birth*, 24(1), 27-34.

Mowbray, C. T., Bybee, D., Oyserman, D., Allen-Meares, P., MacFarlane, P., ve Hart-Johnson, T. (2004). Diversity of outcomes among adolescent children of mothers with mental illness. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 12(4), 206-221.

Nicholas, D., & Marden, M. (1998). Parents and their information needs: A case study: Parents of children under the age of five. *Journal of Librarianship and Information Science*, 30(1), 35-48.

O'Connell, K. L. (2008). What can we learn? Adult outcomes in children of seriously mentally ill mothers. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 21(2), 89-104.

OECD. (2011). *Balancing paid work, unpaid work and leisure. National Time Use Surveys*. 13.05.2019 tarihinde <http://www.oecd.org/gender/data/balancingpaidworkunpaidworkandleisure.htm> adresinden alındı

Pedersen, S., ve Revenson, T. A. (2005). Parental illness, family functioning, and adolescent well-being: a family ecology framework to guide research. *Journal of Family Psychology*, 19(3), 404-419.

Rothbaum, F., Martland, N. ve Janssen, J. B. (2008). Parents' reliance on the Web to find information about children and families: Socio-economic differences in use, skills and satisfaction. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29(2), 118-128.

Rieh, S. Y. ve Danielson, D. R. (2007). Credibility: A multidisciplinary framework. *Annual review of information science and technology*, 41(1), 307-364.

-
- Rieh, S. Y., Kim, Y. M., Yang, J. Y. ve Jean, B. S. (2010). A diary study of credibility assessment in everyday life information activities on the Web: Preliminary findings. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology*, 47(1), 1-10.
- Sarkadi, A. ve Bremberg, S. (2005). Socially unbiased parenting support on the Internet: a cross-sectional study of users of a large Swedish parenting website. *Child: care, health and development*, 31(1), 43-52.
- Sieh, D. S., Visser-Meily, J. M., Oort, F. J., ve Meijer, A. M. (2012). The diurnal salivary cortisol pattern of adolescents from families with single, ill and healthy parents. *Journal of Psychosomatic Research*, 72(4), 288-292.
- Sieh, D. S., Visser-Meily, J. M., Oort, F. J., ve Meijer, A. M. (2012). The diurnal salivary cortisol pattern of adolescents from families with single, ill and healthy parents. *Journal of Psychosomatic Research*, 72(4), 288-292.
- Van Dijck, J. (2013). *The Culture Of Connectivity: A Critical History Of Social Media*. New York: Oxford University Press.
- Woodman, A. C.ve Hauser-Cram, P. (2013). The role of coping strategies in predicting change in parenting efficacy and depressive symptoms among mothers of adolescents with developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 57(6), 513-530.
- Yemez, İ. (2016). Doğrulayıcı faktör analizi ile sosyal medya reklamlarına yönelik tutum ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi: Cumhuriyet Üniversitesi İİBF’de bir uygulama. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(2), 97-118.